

بابا

مقدمه

سال‌های ابتدای کودکی زیربنایی برای کل زندگی فرد است. اگر به نیازها و حیطه‌های تکاملی کودکان در این دوران پاسخ مناسبی داده شود، کودکانی سالم‌تر، با قدرت تفکر و تعقل بیشتر و مهارت‌های عاطفی و اجتماعی بهتری خواهیم داشت. زبان، گفتار، بلع و ارتباط از مهم‌ترین حیطه‌های تکاملی است. زبان موهبت الهی برای برقراری عالی‌ترین رابطه انسان‌ها با یکدیگر است، رشد و تکامل زبان از دوران جنینی با شنیدن صدای مادر شروع شده و پس از تولد به نحو کامل‌تری ادامه می‌یابد. نقش گفتاردرمانی در مسیرشناسایی زودهنگام اختلالات گفتار و زبان و ارائه مشاوره به موقع بسیار حیاتی است. هدف از تدوین این کتاب ارائه اطلاعات و دانش لازم برای پیشگیری از اختلالات ارتباطی و بهبود بخشیدن به موقع از سوی خانواده‌ها است. این آموزش‌ها می‌تواند برای برقراری ارتباط صحیح و تصحیح روش‌های تغذیه‌ای کودکان طبیعی نیز کمک‌کننده باشد. ضمن تشکر از دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی برای تدوین این بسته آموزشی خانواده محور، امید است این مجموعه بتواند برای پیشگیری از ایجاد اختلال، اصلاح به هنگام اختلال و ارتقای تکامل کودکان طبیعی موثر باشد.

دکتر علیرضا رئیسی

معاون بهداشت

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

بسته توانبخشی خانواده - محور

درک شنیداری

به سفارش: دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
با همکاری دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

نویسندگان: دکتر فریبا یادگاری، دکتر اکبر داروئی، دکتر طلیعه ظریفیان، دکتر عطیه اشتری، نیره مهدی پور شه‌ریور، دکتر مرتضی فرازی، دکتر لیلا قلیچی، ابراهیم برزگر بفروئی، مینا فتوحی، مامک جولایی، عطیه قزوینی، گلنوش گل محمدی، زهرا آقارسولی، دکتر مریم ترامشلو، سیدشهاب‌الدین حسینی نسب، دکتر کوثر باغبان، رضوانه نائیبیان، زهرا ولی تبار، دکتر مونا ابراهیمی پور، دکتر سیدحامد برکاتی، دکتر حمیدرضا لرنژاد، دکتر ناریا ابوالقاسمی، نغمه تشکری

تصویرسازی: شقایق وفائی، مریم قلی پور، نگار رئیسی

ناشر: اندیشه ماندگار

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۷-۴۴-۲

سخنی با والدین

والدین و مراقبان گرامی کودکان سرزمین عزیزمان ایران

این بسته برای استفاده شما طراحی شده است. برقراری ارتباط و رساندن پیام جزو حقوق اساسی هر انسان است. یکی از بهترین ابزارهای برقراری ارتباط، زبان کلامی است یعنی ما با استفاده از کلمه ها و جمله ها می توانیم نیازهایمان را اعلام کنیم و منظورمان، افکار و عقایدمان را به دیگران برسانیم و منظور و عقاید دیگران را بفهمیم. کودکان نیازهایشان را از طریق ایما و اشاره، نشان دادن، لمس کردن شما و حرف زدن اعلام می کنند. اما ممکن است مشکلات گفتار و زبان و اختلالاتی وجود داشته باشد که مانع از حرف زدن یا برقراری ارتباط مناسب کودک شود. این بسته برای کمک به پیشگیری یا کاهش و یا حذف اشکالات و اختلالات ارتباط، زبان، گفتار و بلع کودکان طراحی شده است. همچنین این مجموعه برای کودکانی که رشد طبیعی دارند قابل استفاده است، زیرا به والدین یا مراقبان کودک آموزش می دهد که چگونه بهترین روش ارتباط با کودک را به کار ببرند. اثربخشی این بسته کاملاً به همکاری شما والد یا مراقب گرامی وابسته است. لازم به یادآوری است که در صورت وجود مشکل جدی در رشد ارتباط، زبان، گفتار و بلع (دهانی و دهانی - حلقی) کودک نباید لزوم مراجعه به متخصصان مورد نیاز به ویژه آسیب شناسان گفتار و زبان (گفتار درمانگران) را فراموش کنیم. در صورت مراجعه به متخصصان و شروع برنامه های درمان پزشکی، توان بخشی و گفتاردرمانی، این بسته می تواند به شکل کمی مورد استفاده شما قرار بگیرد. در صفحه ی بعد رنگ های راهنمای استفاده از بسته آورده شده است که در شش حوزه رشد پیش زبانی (مربوط به نوزادی و اوایل کودکی تا ۱۸ ماهگی است یعنی زمانی که کودک هنوز نمی تواند حرف بزند یا اوایل حرف زدن است)، رشد اولیه زبان (در این بسته از ۱۸ ماهگی تا ۵ سالگی را شامل می شود)، درک شنیداری (یعنی فهمیدن کلمه ها و جمله هایی که به کودک گفته می شود)، تولید و تلفظ صداهای گفتاری (یعنی کودک صداهای گفتاری را چگونه تلفظ می کند و آیا گفتار او قابل فهم است)، ناروانی های گفتار و لکنت، بلع و تغذیه نوزادان و کودکان طبقه بندی شده است. شما می توانید برحسب این که کودک در کدام حوزه دچار مشکل است یا کدام حوزه را می خواهید ارتقاء دهید و تقویت کنید صفحه مربوطه را به راحتی از رنگ راهنمای بالای صفحه بیابید.

در ابتدای بسته چک لیست های رشد مهارت های ارتباط، زبان، گفتار بلع آورده شده است. سن تقویمی کودکان را در نظر بگیرید و مهارت های سنی او را با جداول تطبیق دهید. سپس علایم

هشدار یا خطر را که زیر هر جدول آورده شده ببینید. اگر کودک این علایم هشدار را نشان می دهد لازم است براساس رنگ به حوزه مربوطه مراجعه کنید تا بتوانید در پیشگیری یا کاهش علایم کمک کنید. به خاطر داشته باشید که این بسته جانشین متخصص گفتاردرمانی نیست و فقط به شکل تکمیلی و در کنار مشورت کردن یا مراجعه به متخصص گفتاردرمانی می تواند کمک کند. البته برای خانواده هایی که کودک طبیعی دارند و فقط می خواهند برای ارتقاء و تقویت مهارت های ارتباط، زبان، گفتار و بلع کودکشان از این بسته استفاده کنند مراجعه به گفتاردرمانی اختیاری است.

فهرست مهارت های رشد درک شنیداری از تولد تا ۶ سالگی

بدو تولد
در واکنش به صداهای بلند و ناگهانی از جا می پرد یا گریه می کند.
به صداهای زیادی از جمله اصوات ریتمیک و آهنگین حساس است.
صدای مادرش را می شناسد و ترجیح می دهد؛ اگر در حال گریه باشد، ساکت می شود.
در واکنش به صداها، سرعت مکیدنش کم یا زیاد می شود.
سه ماهگی
به صدای انسان ها توجه می کند.
با صدای مادرش بیدار یا آرام می شود.
به صدای مادرش با صداسازی واکنش نشان می دهد.
با شنیدن اصوات خودش، آنها را تقلید می کند.
چشم هایش را به سمت منبع تولید صدا می چرخاند.
از شنیدن اسباب بازی های صدا دار لذت می برد.
به موسیقی گوش می دهد.
چهار ماهگی
سرش را به سمت منبع صدا می چرخاند.
دنبال صدای انسان ها می گردد.
پنج ماهگی
صداها را به طور خاص جهت یابی می کند.
بین صدای دوستانه و صدای عصبانی تمایز قائل می شود و متناسب با آن واکنش نشان می دهد.
با صداسازی یا توقف گریه به موسیقی واکنش نشان می دهد.
صدای آشنا را از غریبه تمیز می دهد.
شش ماهگی
با لبخند یا صداسازی به صدای انسان ها واکنش نشان می دهد.
با شنیدن صدای مادرش بلافاصله برمی گردد.
به صداهای مختلف عاطفی مادر واکنش متناسب نشان می دهد.
بعضی از صداهایی را که می شنود، تکرار می کند.

هشت ماهگی

سرو شانه هایش را به سمت صداهای آشنا برمی گرداند.

درک کلمه ها در بافت شروع می شود.

به صدای زنگ تلفن، نام خودش، «نه-نه» و «بای-بای» واکنش نشان می دهد.

وقتی اسم پدرش یا سایر اعضای خانواده برده می شود، به آنها نگاه می کند.

وقتی مادرش می گوید «بیا بغلم» دست هایش را بالا می برد.

یک سالگی

با شنیدن رعد و برق، آماده گریه کردن می شود.

وقتی دعوایش می کنند، اخم می کند.

از شنیدن صداها و کلمه ها لذت می برد.

به دستورات ساده واکنش نشان می دهد.

برخی افعال حرکتی مثل «برو، بیا، بده» را درک می کند.

اشعار آهنگین را دوست دارد.

حدود ۵۰ کلمه را درک می کند.

هجده ماهگی

مهمترین یا آخرین کلمه ای را که می شنود، تکرار می کند.

حدود ۱۵۰ تا ۲۰۰ کلمه را درک می کند.

دستورات ساده را درک می کند.

نام خودش را می شناسد.

آماده درک عبارت های اضافی است.

تصاویر را از روی نامشان تشخیص می دهد.

در صورت درخواست به بینی، دهان، گوش و... خود اشاره می کند.

وقتی نام اشیاء برده می شود، آنها را نشان می دهد.

وقتی نام تصاویر برده می شود، به طور صحیح به آنها نگاه می کند.

دو سالگی

به صدای آگهی های رادیو و تلویزیون علاقه نشان می دهد.

به داستان های ساده گوش می دهد.

با تکان دادن سر به سؤالات بله / خیر پاسخ می دهد.

در واکنش به جمله «یه دقیقه صبر کن» منتظر می ماند.

با شنیدن نام اعضای خانواده، تصویرشان را نشان می دهد.

دستورات با ۲ جزء شاخص را انجام می دهد «مثلاً توپ آبی رو بده».

حدود ۳۰۰ کلمه را درک می کند.

به دستورات حاوی قیدهای «تو، زیر، رو» پاسخ متفاوت می دهد.

ترتیب نحوی کلمه ها را درک می کند.

سی ماهگی

از گوش کردن به داستان های آشنا و خواندن کتاب تصویری لذت می برد.

وقتی صدای خوشایندی می شنود، به دیگران می گوید چه چیزی شنیده است.

از شنیدن آواز لذت می برد.

بین «یکی» و «چندتا» تمایز قائل می شود.

حدود ۵۰۰ کلمه را درک می کند.

از دو دستور مرتبط تبعیت می کند، مثل «توپو بردار و بده به من».

قیدهای «تو، رو، زیر، جلوی، پشت، کنار» را درک می کند.

تفاوت نحوی جمله ها را درک می کند.

تفاوت زیاد میان اندازه ها را درک می کند: بزرگ، کوچک

حرف ربط «و» را درک می کند.

افعال متضاد را درک می کند: برو-بیا، بدو-وابستا، بده-بگیر، بکش-هل بده

تقریباً همه ساختارهای جمله ها را درک می کند.

سه سالگی

به دو دستور غیر مرتبط با هم پاسخ می دهد.

مشتاخانه به داستان گوش می دهد و قسمت های مورد علاقه اش را بارها و بارها درخواست می کند.

به سؤالات ساده «با چه کسی؟ چی؟ کجا؟» با کلمه یا ایما و اشاره جواب می دهد.

ملودی های مختلف را بازشناسی می کند.

حدود ۹۰۰ تا ۱۲۰۰ کلمه را درک می کند.

«کوچک/بزرگ» و «جلو/پشت» را درک می کند.

سه جزء از داستان را به خاطر می آورد.

سه عدد یا کلمه را حفظ کرده و بازگو می کند.

دستور با سه جزء شاخص را انجام می دهد «مثلاً توپ آبی بزرگ را بده».

مفهوم نوبت گیری را درک می کند.

به توضیح دادن «چرا و چطور» علاقه نشان می دهد.

چهار سالگی

به داستان های کوتاه توجه کرده و به سؤالات ساده درباره آنها جواب می دهد.

به داستان های بلند گوش می دهد.

دستور سه بخشی را با رعایت ترتیب انجام می دهد.

عبارت های مربوط به زمان «کل روز، دو هفته» را درک می کند.

حدود ۱۵۰۰ تا ۲۵۰۰ کلمه را درک می کند.

عدد سه را درک می کند.

جمله های ۱۲ هجایی یا ۹ کلمه ای را تکرار می کند.

دو عدد را از آخر به اول تکرار می کند.

بندهای وابسته شامل «اگر، چون، وقتی که» را درک می کند.

والدین گرامی این بسته با توجه به کودکان دارای مشکلات شنوایی یعنی کودکانی که کاشت حلزون شده‌اند یا از سمعک استفاده می‌کنند تهیه شده است، برای کودکانی که شنوایی طبیعی دارند هم قابل استفاده است. بنابراین شما می‌توانید در صورتی که کودکان مشکل شنوایی دارد یا ندارد برای بهبود درک شنیداری او از این بسته استفاده نمایید و باعث تقویت درک و فهم بهتر او از صداها و محیطی و همچنین صحبت‌های اطرافیان شوید. فقط یک مورد از توصیه‌ها (خوشایندسازی استفاده از سمعک یا دستگاه کاشت حلزون) مخصوص کودکان دارای مشکلات شنوایی است و برای کودکان دارای شنوایی طبیعی کاربرد ندارد.

آشنایی با منبع تولید صدا (۱)

در حالی که یک وسیله صدا دار را به صدا درمی‌آورید، کودک را به سمت منبع تولید صدا ببرید و به او نشان دهید و مجدداً آن را به صدا درآورید.

آشنایی با منبع تولید صدا (۲)

در صورت امکان وسیله را به او بدهید و اجازه دهید خودش آن را به صدا درآورد.

بیشتر موارد گفته شده در منزل و مدرسه را شنیده و درک می‌کند.

پنج سالگی

عبارت‌های زمانی پیچیده‌تر «مدت طولانی، سال‌ها» را درک می‌کند.
صفات مقایسه‌ای «بلند/بلندتر/بلندترین» و متضاد «قبل/بعد» را درک می‌کند.
مفهوم «صفر» را درک می‌کند.
حدود ۲۸۰۰ تا ۱۳۰۰۰ کلمه را درک می‌کند.
پنج جزء درون داستان را به خاطر می‌آورد.

شش سالگی

بیش از ۲۰۰۰ کلمه را درک می‌کند.
شش جزء از یک داستان را به خاطر می‌آورد.
سه عدد را از آخر به اول تکرار می‌کند.

علایم هشدار رشد درک شنیداری از تولد تا ۶ سالگی

نوزاد شما نسبت به صداها ناگهانی و بلند، واکنشی نشان نمی‌دهد.
با شنیدن صدای شما گریه‌اش قطع نمی‌شود.
نسبت به شنیدن صدای اعضای خانواده بی‌تفاوت است.
با شنیدن صدای شما یا هر صدای دیگر به سمت صدا بر نمی‌گردد.
صدای شما را از دیگران تشخیص نمی‌دهد.
صداها یا کلمه‌هایی را که می‌شنود، تقلید نمی‌کند.

در یک سالگی

کلمه‌های ساده را درک نمی‌کند.
با شنیدن نام اعضای خانواده، به آنها نگاه نمی‌کند.
نسبت به صدای موسیقی واکنشی نشان نمی‌دهد.
معنی جمله‌های کلیشه‌ای را درک نمی‌کند.
به پرسش‌هایی مانند «این چیه؟» یا «مامان کو؟» پاسخ نمی‌دهد.
همزمان اشعار کودکانه و حرکات آن را تقلید نمی‌کند.
جهت صدا را تشخیص نمی‌دهد.

در دو سالگی

علاقه‌ای به شنیدن داستان کودکانه و تصویری نشان نمی‌دهد.
به دستورات شما واکنش نشان نمی‌دهد.
گفت‌وگوهای ساده را دنبال نمی‌کند.
به پرسش‌های ساده پاسخ نمی‌دهد.
اشعار کودکانه و داستان‌های آشنا را کامل نمی‌کند.

خوشایندسازی استفاده از سمک یا دستگاه کاشت حلزون (۱)

زمانی که سمک را روی گوش کودک می‌گذارید یا دستگاه او را روشن می‌کنید، به او لبخند بزنید.

خوشایندسازی استفاده از سمک یا دستگاه کاشت حلزون (۲)

پس از روشن کردن وسیله، با او با لحن شاد صحبت کنید یا برایش شعر بخوانید و با هم دست بزنید.

توجه به صداهای مداوم (۱)

جاروبرقی روشن است. وسیله‌ای مانند جاروبرقی، چرخ گوشت یا آمیوه‌گیری را روشن کرده و توجه کودک را به صدای آن جلب کنید.

توجه به صداهای مداوم (۲)

جاروبرقی خاموش است. پس از چند ثانیه آن را خاموش کنید و به کودک نشان دهید که دیگر صدایی نمی‌آید. این کار را چندین بار با وسایل مختلف تکرار کنید.

توجه به جهت تولید صدا (۱)

صدا کردن کودک از پشت سر کودک را از جهات مختلف (پشت سر، جلو، سمت چپ و راست) صدا کنید تا او به سمت شما برگردد.

توجه به جهت تولید صدا (۲)

برگشتن کودک به سمت منبع صدا این کار را می‌توانید با به صدا درآوردن اشیاء صدا دار مثل جفجغه، سوت و سایر وسایل هم انجام دهید.

بازی شناسایی منبع صدا (۱)

چند وسیله صدادار را که کودک قبلاً با صدای آنها آشنا شده، جلوی او بگذارید و به او بگویید چشم هایش را ببندد. یکی از وسایل را به صدا درآورید.

بازی شناسایی منبع صدا (۲)

به کودک بگویید چشم هایش را باز کند و بگوید صدایی که شنید، مربوط به کدام وسیله بود.

بازی شناسایی منبع صدا (۳)

در صورتی که پاسخ کودک صحیح بود، او را تشویق کنید.

حذف صداهای مزاحم (۱)

نمونه نادرست

در زمان صحبت با کودک وسایلی را که صدای زیاد دارد، خاموش کنید.

حذف صداهای مزاحم (۲)

نمونه درست

نگاه کردن به کودک در زمان صحبت کردن

هنگامی که با کودکان صحبت می‌کنید، درست رو به روی او قرار بگیرید تا چهره شما را به صورت کامل ببیند. دقت کنید که میزان نور محیط کافی باشد.

استفاده از حالات مختلف چهره در زمان

صحبت کردن (۱)

حالت خوشحالی

با توجه به موضوع صحبت از حالات مختلف چهره در زمان صحبت کردن استفاده کنید.

استفاده از حالات مختلف چهره در زمان

صحبت کردن (۲)

حالت تعجب

شناسایی صداهای دارای بلندی متفاوت (۱)

صدای بلند

با ایجاد صداهایی که بلندی آنها متفاوت است، کودک را با مفهوم صدای آهسته و بلند آشنا کنید و سپس پس از تولید هر صدا از او بپرسید این صدا آهسته (یواش) بود یا بلند؟

شناسایی صداهای دارای بلندی متفاوت (۲)

صدای آهسته

صحبت با لحن های مختلف (۱)

صدای بم

زمانی که برای کودک قصه می گوئید، برای هر شخصیت داستان صدای خاصی تولید کنید که با بقیه متفاوت باشد.

صحبت با لحن های مختلف (۲)

صدای بچگانه

صحبت با لحن های مختلف (۳)

صدای نازک

شناسایی صداهاى مقطع و ممتد (۱)

بوق مقطع

به کودک نشان دهید که بین بعضی صداها سکوت است و بین برخی نیست.

شناسایی صداهاى مقطع و ممتد (۲)

بوق ممتد

صحبت نکردن چند نفر با کودک به صورت همزمان (۱)

نمونه نادرست

در زمانی که می‌خواهید با کودک صحبت کنید، هر بار فقط یک نفر صحبت کند و تا زمانی که صحبت نفر اول تمام نشده، نفر بعد صحبت نکند.

صحبت نکردن چند نفر با کودک به صورت همزمان (۲)

نمونه درست

بازی شناسایی صدای افراد (۱)

در حالی که چشم‌های کودک بسته است، اطرافیان نزدیک کودک یک به یک با او صحبت می‌کنند.

بازی شناسایی صدای افراد (۲)

بعد از شنیدن صدا، چشم‌های کودک باز می‌شود و او از روی آلبوم تصاویر، عکس فردی را که با او صحبت کرده، نشان می‌دهد.

بازی شناسایی صدای افراد (۳)

در صورتی که پاسخ کودک صحیح بود، جایزه می‌گیرد.

توجه به صداهای هشداردهنده (۱)

صدای ماشین

کودک را با انواع صداهای آگاه ساز و هشداردهنده آشنا کنید.

توجه به صداهای هشداردهنده (۲)

صدای موتور

توجه به صداهای هشداردهنده (۳)

صدای زنگ در

صحبت کردن با صدای طبیعی

در زمان صحبت با کودک، بلندی صدای شما باید طبیعی باشد، همان طور که با دیگران صحبت می‌کنید.

نمونه درست

نمونه نادرست

دادن فرصت پاسخ به کودک (۱)

مادر صحبت می‌کند و کودک گوش می‌کند. زمانی که با کودک صحبت می‌کنید، بعد از هر یک یا دو جمله به او فرصت پاسخ دادن بدهید.

دادن فرصت پاسخ به کودک (۲)

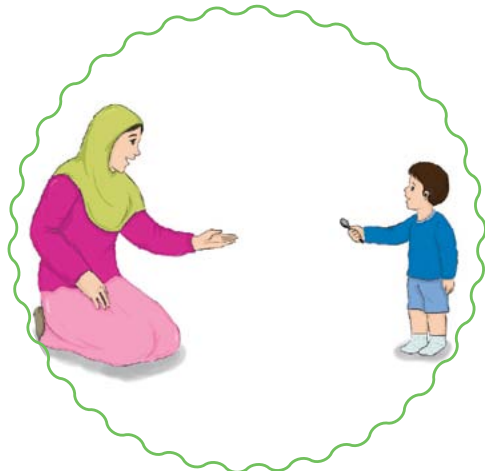
کودک صحبت می‌کند و مادر گوش می‌کند.

تمرین گوش کردن (۱)

درک گفتار از فاصله نزدیک
به کودک یاد دهید برای فهمیدن گفتار
دیگران، باید خوب گوش کند. چنان چه
کودک از فاصله نزدیک و در محیط بدون
سروصدا، گفتار شما را متوجه می شود، فاصله
خود را از کودک بیشتر کنید تا تلاش بیشتری
برای فهمیدن گفتار شما بکند.

تمرین گوش کردن (۲)

درک گفتار از فاصله دور

تمرین گوش کردن (۳)

همان گفته را زمانی که صدای دیگری در
محیط وجود دارد، بیان کنید.